

Stockholm den 6 september 2021

R-2021/0958

Till Justitiedepartementet

Ju2021/01818

Sveriges advokatsamfund har genom remiss den 5 maj 2021 beretts tillfälle att avge yttrande över betänkandet Ett förbud mot rasistiska organisationer (SOU 2021:27).

Sammanfattning

All form av rasism i vårt samhälle är givetvis totalt oacceptabel och Advokatsamfundet ställer sig självfallet bakom syftet med förslagen i betänkandet som sådant.

Advokatsamfundet kan dock inte ställa sig bakom betänkandets förslag till lag om ändring i brottsbalken 16 kap.

I relevanta principiella frågeställningar hänvisar Advokatsamfundet även till tidigare yttrande över förslag om att inskränka föreningsfriheten för sammanslutningar som ägnar sig åt eller understödjer terrorism.¹

Förslagen i betänkandet innefattar svåra avvägningar mellan tungt vägande motstående intressen i form av å ena sidan den grundlagsstadgade förenings- och yttrandefriheten och å andra sidan intresset av att bekämpa all form av rasism i vårt samhälle.

¹ Se Advokatsamfundets remissyttrande den 16 juni 2021 över grundlagskommitténs delbetänkande Föreningsfrihet och terroristorganisationer (SOU 2021:15).

Enligt kommitténs mening bör förbudet mot rasistiska organisationer införas genom ny straffrättslig lagstiftning. De föreslagna straffbestämmelserna i 16 kap. brottsbalken (BrB) innebär inskränkningar i centrala grundlagsskyddade rättigheter. Av detta följer att kraven på den föreslagna lagstiftningens effektivitet, proportionalitet, rättssäkerhet och legalitet är mycket högt ställda.

Enligt Advokatsamfundets uppfattning är det redan i fråga om förslagets effektivitet inte visat att inte en lika effektiv bekämpning av organiserad rasism kan uppnås genom en konsekvent tillämpning av redan befintlig strafflagstiftning; primärt bestämmelsen om hets mot folkgrupp.

Vidare är det Advokatsamfundets uppfattning att rekvisiten i den föreslagna bestämmelsen i 16 kap. 7 § BrB ”deltar i rasistisk organisations verksamhet på ett sätt som är ägnat att främja, stärka eller understödja organisationen”, liksom ”en sammanslutning av personer som genom brottslighet förföljer en folkgrupp på grund av etniskt ursprung, hudfärg eller ras” skulle innebära en långtgående och alltför vagt avgränsad utvidgning av det kriminaliserade området. Detta skulle innebära en kriminalisering som är svårörenlig med bestämdhetskravet som följer av den straffrättsliga legalitetsprincipen, vilket är ett krav som ytterligare accentueras när det gäller inskränkning av grundläggande förenings- och opinionsfriheter i RF.

Advokatsamfundet ställer sig härutöver bakom flera av de synpunkter som framförs i reservationen av kommittéledamoten och advokaten Erik Wassén (se betänkandet s. 300 ff.).

Synpunkter

Allmänna synpunkter

Betänkandets förslag till kriminalisering av den som deltar i en rasistisk organisations verksamhet kommer att träffa personer aktiva i vad som anses vara extremistiska politiska och religiösa miljöer. Som framgår av betänkandet (s. 59) är Nordiska motståndsrörelsen (NMR) registrerat som ett politiskt parti sedan 2015. Den svenska våldsbejakande islamistiska extremismen har sina rötter i renlärig syn på islam och den dominerande riktningen baseras på s.k. jihadistisk salafism (s. 67-68). Redan dessa konstateranden torde tydligt visa på vilka principiella svårigheter av gränsdragningskaraktär som det framlagda lagförslaget ställs inför, då politisk och

religiös aktivitet som utgångspunkt är en naturlig och viktig del av ett demokratiskt samhälle. Särskilt som gränsen för ett kriminaliserat deltagande i den rasistiska organisationen är lågt satt; ”*främja, stärka eller understödja*”.

Av utredningen framgår vidare (s. 71) att ingen av de tre grupperingar som betraktas som extremistiska (våldsbejakande islamism, vit makt och autonoma) har förmåga att ändra vårt demokratiska statskick som helhet. Även det som anges under rubrik ”Förändringar på senare år” (s. 72-73) gör enligt Advokatsamfundets mening att behovet av lagstiftning kan ifrågasättas ur bl.a. effektivitetssynpunkt.

Advokatsamfundet vill även framhålla att vad som anges under rubriken ”Skälen emot ett förbud mot rasistiska organisationer” (s. 239-241) alltjämt är tungt vägande.

Advokatsamfundet anser att redan nuvarande lagstiftning på ett erforderligt sätt kriminaliserar hat- och hetsbrott och vill i sammanhanget särskilt framhålla den stränga syn på brottet hets mot folkgrupp som kommit till uttryck genom Högsta domstolens praxis (se bl.a. NJA 2020 s. 1083, där det konstaterades att en kommentar med nedsättande innehåll som spridits via sociala medier enligt sin formulering ansågs riktad mot en enskild individ, men där meddelandet ändå ansågs uttrycka missaktning för en religiös grupp och därför medförde ansvar för hets mot folkgrupp.)

Advokatsamfundet anser att det är viktigare för rättsvårdande myndigheter att utveckla och effektivisera de verktyg som lagstiftaren redan givit dem, än behovet av att tillskapa ett nytt och enligt samfundet svårtillämpat brott. Utvidgningen kan också innebära att samma gärning kan komma att träffas av flera olika straffbestämmelser vilket för den enskilde innebär svårigheter att förutse riskerna för straffrättsligt ingripande.

Särskilt om legalitetsprincipen

I svensk straffrätt har, i vart fall under de senaste fyra decennierna, kunnat skönjas ett ökat intresse för legalitetsprincipen och för vad som anses följa av denna princip (se t.ex. NJA 2016 s. 3, vid pp 13-14). Legalitetsprincipen är emellertid inte en enda princip, utan består av fyra delar, som också har olika mottagare:

1) Krav på stöd i skriven lag i fråga om både det brott som ansvar ådöms för och det straff som utdöms (föreskriftskravet);

- 2) Förbud mot retroaktivt strängare kriminalisering (kriminalisering respektive skärpning efter det att aktuell gärning redan har begåtts);
- 3) Förbud mot en analogisk tillämpning till den tilltalades nackdel; samt
- 4) Krav på begriplig och precis lagtext (obestämbarsförbudet).

Kravet enligt 1) och förbudet enligt 3) riktar sig uteslutande till tillämparen. Förbudet enligt 2) riktar sig både till tillämparen och lagstiftaren. Kravet enligt 4) (som också bör talas om i termer av "siktbarhet"), riktar sig uteslutande till lagstiftaren.

Även om de fyra principerna (eller kraven/förbuden) kan och bör särskiljas på detta sätt, finns klara och nödvändiga poänger med att växelvis även betrakta dem tillsammans, som om de vore en; de måste samverka med varandra för att de övergripande målen skall kunna uppnås. Ett krav enligt 1) och ett förbud enligt 3) kunde i och för sig respekteras, om lagtexten gjordes så öppen och alltomfattande att (i fråga om straffbud) i stort sett vad och vem som helst kunde rymmas under beskrivningen, men i ett sådant fall måste i stället kravet enligt 4), obestämbarsförbudet, kunna slå till och sätta gränser som behövs för en anständig tillämpning.

Advokatsamfundet menar att förevarande lagstiftningsförslag skulle komma bli mycket svår att tillämpa utifrån legalitetshänseende, på sätt det beskrivits ovan. Redan vid beaktande av punkt 10.4 i betänkandet och det som anges under rubriken "Vad som avses med en rasistisk organisation i straffstadgandet" (s. 253-255), framgår med tydlighet de gränsdragnings- och bevisproblem som kommer att uppstå om förslagen leder till lagstiftning. Det torde komma att krävas en omfattande praxisbildning från Högsta domstolen för att förstå vilken organisation och organisationsform som anses kriminaliserande, vilket beteende som är kriminaliserat och vilken mått av deltagande som är kriminaliserat.

SVERIGES ADVOKATSAMFUND

Mia Edwall Insulander